

PRATİK, KÜLTÜR, SERMAYE, HABİTUS VE ALAN TEORİLERİYLE PIERRE BOURDIEU SOSYOLOJİSİ

GİRİŞ

Bourdieu sosyolojisi, birbirine zıt görünen birçok kavram ve kuramı bir araya getirme çabasını içerir. Var olan tüm ikiliklere eleştiri getiren Bourdieu, her kavram ve kuramın, incelenen olgu ve olaya göre açıklayıcılığının değişebileceğini, bu yüzden hiçbir kavram ve kuramın dışlanamayacağını, aynı zamanda hiçbirinin de genel geçer kabul edilemeyeceğini ısrarla vurgular.

Salt yapıya veya salt bireye vurgu yapan çalışmaların, vurgu yapmadıkları gerçeklikleri sürekli olarak gözden kaçırdıklarını belirten Bourdieu, ikili yönünü ya *yapısalcı inşacılık* ya da *inşacı yapısalcılık* olarak belirtir. Ona göre, incelenen olay veya olgunun tüm tarihsel geri planının bilinmesi gerekir. (AS 2016)

Teorik ve tarihi altyapının tek başlarına açıklayıcı olmadığını öne süren Bourdieu, kurulan teorinin pratiğe dökülmesi gerektiğini ve pratiği olmayan teorinin doğrulanamaz olduğunu belirtir.

BOURDIEU SOSYOLOJİSİ

Düşünümsellik: Bourdieu sosyolojisi, toplumsal aktörlerin sürekli olarak rasyonel ve ekonomik çıkarlara göre hareket ettiklerini savunan rasyonel eylem kuramına karşı aktörlerin için bir *pratik mantığa*, *sezgiye* ve *de bedensel yatınlığa* göre hareket ettiklerini savunan, bu bakımdan da toplumsal dünyada beden ile pratiklerin mantığına önem veren bir sosyoloji olarak bilinmektedir.

Düşünümsel neden ve sonuç arasında iki yönlü dönüşlü dairesel ilişkileri ifade eder. Bu çerçevede sosyolojide ve genel olarak sosyal bilimlerde düşünümsel arka planda kendisini harekete geçiren faktörleri dönüşümlü olarak etkileyen bir toplumsal eylem olarak tanımlanabilir.

Bourdieu, önerdiği yöntemi uygularken tekrara düşmekten de hiçbir zaman çekinmemiştir. Daha önceki eserlerinde söylediği şeylerin bilindiğini varsayarak hareket edemeyeceğini **Pratik Nedenler** isimli eserinde ifade etmektedir. (AS 2015)

TEMEL KAVRAMLAR: OYUN METAFORU

Bourdieu'nün geliştirdiği kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmak için verdiği en bilindik örneklerden birisi oyun örneğidir. Bu başlık altında oyun örneği aracılığıyla kavramlara genel bir giriş yapıp, sonraki başlıklarda belli başlı kavramlar ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Buna göre oyunun oynandığı yer *alandır* ve oyuncular oyuna dahil olmak için o oyundan elde edilebilecek bazı çıkarlara sahip olmalıdırlar. Bu çıkarları *illusio* kavramı karşılar ve oyunun oynanmaya değer bulunması ve kuralların (yani *doxa*nın) sorgulanmaması şeklinde karşımıza çıkar. Oyuna dahil olmak demek onu oynanmaya değer bulmak demektir. Oyuna dahil olarak bu değer sorgulanmadan *alanın* yerleşik düzeni (kuralları, doxası) tanınmış ve benimsenmiş olur. (AS 2017)

Her oyuncu oyunda kullanılmak üzere elinde bazı kozlar bulundurur ve bu kozları da Bourdieu'nün *sermaye* kavramı karşılar. *Ekonomik* (maddi kaynaklar), *kültürel* (özellikle eğitim yoluyla edinilmiş olan kültürel kodlar), *toplumsal* (ilişkiler ağı) olmak üzere üç temel sermaye tipi vardır ve bu sermayeler içinde buldukları şartlara göre farklı önemlere sahip olabilirler. Bu önem durumuna göre *sermaye* tiplerinin pratikteki yansıması ve/veya toplamı olarak adlandırılabilir *simgesel sermaye* oluşur ve bu *sermayeler* bütünü oyuncuların ellerindeki kozlar olarak işlev görürler. Her koz farklı oyunlarda farklı işlevlere sahiptir, yani her *sermaye* tipi farklı *alanlarda* farklı işlevler görebilir. Böyle Bourdieu'da dört temel sermaye türü ile karşılaşırlar.

www.onedayaof.com

one day AÖF

"tek günde ders geçme garantisi"

SOSYOLOJİDE YAKIN DÖNEM GELİŞMELER

Özetlemek gerekirse; *alan* oyunun (ya da sosyolojik anlamda mücadelenin) sürdüğü yerdir. Bireyler ellerinde buldukları *sermaye*, sorgulamadan kabul ettikleri kurallar (*doxa*) ve oyunun sonunda elde edeceklerine inandıkları çıkarlar (*illusio*) doğrultusunda kendilerini sonuca götürecek bazı yollara zaman içerisinde aşına olmaya başlarlar.

Bourdieu, *habitus* ve *alan* arasındaki ilişkiyi ontolojik bir suç ortaklığı olarak tanımlar. Çünkü aralarında iki yönlü bir ilişki olduğunu varsayar. *Alan habitusu* yapılandırma eğilimindeyken, *habitus* da *alana* dair algıyı yapılandırma eğilimindedir.

Alan oluşumunun tüm evreleri Bourdieu'nün "**Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı**" eserinde, sanat alanı üzerinden ayrıntılı olarak analiz edilmektedir.

ALAN KAVRAMI:

- Alan çeşitli sermaye türlerine sahip toplumsal konumların olduğu ve bireylerin sahip olmak için peşlerinde koştuğu bir mücadele alanı olarak tasvir edilir.
- Alan kavramı sosyolojik çözümleme anlamında ele alındığında alanın, toplumsal konumlar arasındaki bağıntıların bir bileşkesi olduğu görülür.
- Öz olarak alan "incelenen toplumsal uzayın üstüne bina edilen bir kavram/ nesnedir"
- Bir alanda söz sahibi olmak için eyleyicinin o alana ait asgari sermayeyi edinme mecburiyeti vardır.

(AS 2017)

HABİTUS

Alan kavramının önemli tamamlayıcılarından olan *habitus*, hem bireyi şekillendiren hem de bireyin eylemleri (pratikleri) tarafından şekillendirilen karşılıklılık durumudur.

Başka bir deyişle habitus; eylemi yapan kişinin çok da hesaplamadan yaptığı ve özünde toplum tarafından kabul görmek için pratiğe döktüğü bir gerçekliktir. (AS 2016)

HABİTUS; bireyin zorunluluklar sonucu vardığı çıkmazlardan kurtulmasına, o bireyin sosyal yapıdaki yerini - hiyerarşideki yerleri, cinsiyetleri, yaş sıralaması açısından ailedeki konumları vb.- göz önünde bulundurarak çözümler sunan bir ilkedir. (AS 2017)

Tarifi zor bir kavram olan habitus, Pierre Bourdieu'nun çalışmalarında "toplumsal yapılar ile toplumsal pratik (ya da toplumsal eylem) arasındaki bağı oluşturduğunu düşündüğü, bir dizi edinilmiş düşünce, davranış ve beğeni kalıpları için kullanılan bir kavramdır. Habitus kavramı, yapısal eşitsizliğe kültürel açıdan yaklaşmayı sağlayabilecek bir temel sunmakta ve eylemlilik üzerine odaklanmaya olanak tanımaktadır"

Bourdieu'nün önemli kavramlarından olan **simgesel şiddet** kısaca "insanların silah gücünden değil, aksine (yanlış)- anlamının gücünden zarar görmeleri veya engellenmeleri" yani "şiddetin görünmez ve kibar bir formu" olarak tanımlanabilir.

Simgesel Şiddet: İktidar, yeniden üretimini -yani var olan düzenin devamını- sağlamak için, fiziksel şiddet içermeyen bir baskı unsuru kullanır. Bourdieu'nun simgesel şiddet kavramıyla somutlaştırdığı bu baskı, bir toplumsal eyleyici üzerinde kendi suç ortaklığıyla uygulanan şiddet biçimidir. (AS 2016)

Bourdieu, alanlar içerisinde, hakimiyet çabası sırasında elde edilmeye çalışılan sermaye tiplerini (i) ekonomik, (ii) toplumsal (ya da sosyal), (iii) kültürel ve (iv) simgesel sermaye olarak tanımlar.

Ekonomik sermaye, salt ekonomik kaynakların elde bulundurulması anlamına gelir. Marx'tan alıntıladığı bu sermaye türü gelir ve mülkiyet sahipliğini ifade etmekle birlikte aynı zamanda ekonomik olanın diğer pratiklerle ilişkisi bağlamında anlaşılması üzerine kuruludur.

Toplumsal ya da sosyal sermaye ise bir eyleyicinin içinde bulunduğu alanda sahip olduğu ilişkiler ağına gönderme yapar. "Eyleyicinin diğerleriyle olan bağlantıları, grup üyelikleri, bu ilişkilerin getirdiği eyleyicinin üstündeki veya ona yönelik yükümlülükler, ayrıcalıklar ve itimat" gibi olgular bu sermayenin içeriğini oluşturur

Kültürel sermaye: Bourdieu'nun çalışmalarında çok temel bir yeri olan **kültürel sermaye** ise bir alanda gücü elinde bulunduranların eğitim yoluyla ailelere ve dolayısıyla bireylere aşıladığı yapıdır. Yani bir nevi "bilgi sermayesidir"

www.onedayaof.com

one day AÖF

"tek günde ders geçme garantisi"

SOSYOLOJİDE YAKIN DÖNEM GELİŞMELER

Simgesel Sermaye: Bourdieu'nun sözünü ettiği dördüncü sermaye tipi ise aşağıda ayrıca ele alınan *simgesel sermaye*dir. Simgesel sermaye diğer sermaye tipleri ile yakından ilişkilidir. Simgesel sermaye kısaca tüm sermaye türlerini çeşitli oranlarda içinde barındıran ve bu şekilde belli bir alanda söz sahibi olabilmek için geçerli hale gelen sermaye türüdür. Gösterge değeri olan soyut bir durumdur. Örneğin eğitimin sonucunda alınan diplomalar simgesel sermaye özelliği taşır. Antika eserlere sahiplik, koleksiyonculuk vs. gibi durumlar simgesel sermayeye ilişkin örneklerdir. **(AS 2016), (AS 2015)**

Bourdieu'ya göre modern endüstri toplumlarında en temel karşıtlık da kültürel sermaye ile ekonomik sermaye arasındadır. **(AS 2017)**

"Ekonomik sermayenin (servet, gelir, mal-mülk) dağılımı hiyerarşinin baskın ilkesi, kültürel sermayenin (bilgi, kültür, eğitim) dağılımı ise hiyerarşinin daha az baskın ilkesidir" ve bu "zıtlık iktidar alanını şekillendirir"

Bourdieu, sosyologlara hem yapıyı hem de eyleyeni ihmal etmeyen ve dikotomik açıklamalardan kaçman, yapının inşacılığını ön plana çıkaran bir metodolojik anlayışa sahip olmalarını önermektedir. **(AS 2017)**

Bireyin özgürleşimi ve adaletin temini için sosyologlara önemli bir misyon yükleyen Bourdieu, onlara kullanışlı bir metod sunma çabasındadır. Çünkü, ona göre sosyologlar görülmesi istenmeyen gerçeklere dikkat çeken aktivistlerdir ve bunu yapabilmeyen yolu da incelenen olgu veya nesnenin içinde bulunduğu tarihsel, kültürel, ekonomik ve toplumsal tüm düzeylerde ele alınmasından geçmektedir. Sosyologlar bu sayede (düşünsel metodolojiyi de kullanarak) kendi konularını dahi sorgulamaya açma erdemini gösterebilmelidirler.

Araştırmacının nesnesi ile kurduğu ilişkide kendisinin de oyunun bir parçası olduğunu göz ardı etmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

(AS 2016), (AS 2015)